

корунди Держави-учасниці тісно співпрацюють одна з одною, діючи відповідно до своїх внутрішніх правових та адміністративних систем, з метою підвищення ефективності правоохоронних заходів для боротьби зі злочинами, визначеними цією Конвенцією. Держави-учасниці, зокрема, вживають ефективних заходів, спрямованих на: надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин з метою проведення експертизи або розслідування; обмін, у відповідних випадках, з іншими Державами-учасницями інформацією про конкретні засоби й методи, що застосовуються для вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією, у тому числі, використання подроблених посвідчень особи, фальшивих, змінених або подроблених документів та інших засобів для приховання діяльності; сприяння ефективній координації між їхніми компетентними органами, установами та службами й заохочення обміну співробітниками та іншими експертами, у тому числі, за умови укладання заінтересованими Державами-учасницями двосторонніх договорів або досягнення домовленостей, відрядження співробітників зі зв'язків; обмін інформацією та координація адміністративних та інших заходів, що вживаються у відповідних випадках з метою своєчасного виявлення злочинів, визначених цією Конвенцією.

Відповідно до ч. 1 ст. 32 Закону України „Про засади запобігання і протидії корупції” компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, з питань запобігання і протидії корупції з додержанням вимог законодавства та міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Крім того, наприклад, пунктом 2 наказу № 8 гн визначено, що головними напрямками взаємодії органів прокуратури України із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями є:

- виконання у межах компетенції прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами про надання правової допомоги у кримінальних справах, зокрема щодо виконання процесуальних дій при розслідуванні кримінальних справ, видачі осіб (екстрадиції), передачі кримінального переслідування та з інших передбачених такими договорами питань;

- проведення заходів міжнародного співробітництва - зустрічей, переговорів, конференцій та семінарів, реалізацію проектів і програм

співпраці з метою удосконалення механізмів та процедур надання правової допомоги й обміну досвідом, встановлення та розвиток контактів з компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями;

- удосконалення договірної бази співробітництва шляхом укладання міжвідомчих угод, які стосуються компетенції прокуратури, та участі у підготовці міжнародних договорів України у галузі правової допомоги у кримінальних справах, а також чинного законодавства з цих питань.

Основними ж напрямками міжнародної взаємодії у сфері запобігання і протидії корупції є:

- практичний (наприклад, надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин з метою проведення експертизи або розслідування, виконання процесуальних дій тощо);

- інформаційно-освітній (наприклад, надання відповідним органам іноземних держав та одержання від них інформації з питань запобігання і протидії корупції, обмін співробітниками компетентних установ тощо);

- нормотворчій (наприклад, удосконалення договірної бази співробітництва шляхом укладання міжвідомчих угод відповідних відомств та участі у підготовці міжнародних договорів України).

А.В. Лапкін

кандидат юридичних наук, асистент
кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ПРИНЦИПИ УЧАСТИ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України набуває актуальності дослідження проблем участі прокурора у кримінальному провадженні. Діяльність прокурора у вказаній сфері базується на певних основоположних, вихідних засадах, які визначають зміст і спрямованість його діяльності на всіх стадіях кримінального процесу. У зв'язку з цим, потребує питання принципів

участі прокурора у кримінальному провадженні потребує самостійного розгляду.

Принципи участі прокурора у досудовому кримінальному провадженні в юридичній літературі досі окремо не виділялися. Це можна вважати суттєвою прогалиною у дослідженні проблематики участі прокурора у кримінальному судочинстві, тоді як, наприклад, принципи участі захисника на досудовому слідстві розглядалися на дисертаційному рівні [7]. В той же час, саме дослідження вихідних, основоположних засад цієї діяльності дозволяє найбільш об'єктивно з'ясувати природу участі прокурора у кримінальному судочинстві на досудових стадіях.

При цьому, з одного боку прокурор як посадова особа органів прокуратури підпорядковується принципам організації і діяльності прокуратури, визначеним у ст. 6 Закону «Про прокуратуру», а з іншого - як суб'єкт кримінального провадження має діяти у відповідності з принципами кримінального процесу, закріпленими у КПК. Отже, прокурор у кримінальному провадженні підпорядковується двом відносно відокремленим групам принципів, першу з яких можна вважати «організаційними», а другу - процесуальними, і які, однак, є рівною мірою обов'язковими для прокурора. Це зумовлює необхідність виокремлення системи принципів діяльності прокурора у кримінальному судочинстві на досудових стадіях.

Першочергове значення для прокурора в будь-якій сфері його діяльності, в тому числі у досудовому кримінальному провадженні, відіграють принципи організації і діяльності прокуратури. Останні у юридичній літературі визначаються як закріплені у законодавстві України основні начала, положення, що обумовлені природою держави, рівнем розвитку суспільства, які визначають суть, зміст організації та діяльності прокуратури і відображають погляди суспільства на те, яким має бути прокурорський нагляд, як повинна бути організована прокуратура, якими методами і засобами повинен здійснюватися нагляд, які завдання виконувати. Значення принципів дослідник цього питання В.І. Малюга вбачає у тому, що вони є основою для формування здатності і уміння дотримуватись постійної лінії поведінки працівником прокуратури, зразково виконувати свої обов'язки [4, с 71-72].

Водночас у сфері кримінального судочинства, на наш погляд, значення закріплених законом принципів організації і діяльності прокуратури нерівнозначне. Серед визначених у ст. 6 Закону «Про

прокуратуру» принципів провідне значення для прокурора під час його участі у досудовому кримінальному провадженні, на наш погляд, має принцип підпорядкування нижчестоящих прокурорів вищестоящим (п. 1 ч. 1 ст. 6), принцип законності (п. 2), принцип захисту прав і свобод громадян на засадах їх рівності перед законом (п. 3), принцип публічності (п. 4) та принцип гласності (п. 5 ч. 1 ст. 6 Закону). Решта принципів, які виокремлюються на підставі аналізу цієї та інших статей Закону «Про прокуратуру», не мають безпосереднього відношення до діяльності прокурора у сфері кримінального судочинства.

Порад з цим, необхідно враховувати, що діяльність прокурора на всіх етапах кримінального провадження підпорядковується принципам кримінального процесу, тобто певним основоположним вихідним засадам, що в поєднанні визначають сутність, зміст і направленість діяльності прокурора як суб'єкта процесу, спосіб і процесуальну форму його діяльності, створюють систему гарантій у встановленні істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя [6, с 10]. Як слушно зазначається в юридичній літературі, у засадах кримінально-процесуального права не формулюються всі сторони дозволеної чи обов'язкової поведінки відповідних суб'єктів {2, с 8}, однак їх значення полягає у тому, що вони у стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші риси судочинства, є начебто його квінтесенцією, "обличчям" [5, с 82]. Значення принципів кримінального провадження для прокурора є подвійним: оскільки принципи лежать в основі всієї системи норм кримінально-процесуального права і регульованого ним порядку слідчої, судової і прокурорської діяльності [8, с 26], то, з одного боку, прокурор підпорядковується їм як будь-який інший учасник процесу; з іншого - через дотримання принципів перевіряє стан додержання законності піднаглядними йому органами і особами.

Не вдаючись до розгляду всієї системи принципів кримінального провадження, оскільки це предмет самостійного дослідження, необхідно звернути увагу на те, що КПК приділяє увагу і специфічним принципам участі прокурора у кримінальному судочинстві. Вони, на наш погляд, знаходять відображення у положеннях ст. 25 КПК, причому з тексту цієї статті можна виокремити 5 таких принципів, а саме:

1) принцип здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство Генеральним прокурором України і підпорядкованими

йому прокурорами (ч. 1 ст. 25 КПК). Зміст цього принципу полягає у тому, що прокурорський нагляд, а більш широко - участь прокурора у досудовому кримінальному провадженні у наглядових і ненаглядових формах, є обов'язковою умовою проведення досудового розслідування, гарантією додержання і реалізації всієї системи принципів кримінального процесу;

2) принцип усунення всяких порушень закону, від кого б ці порушення не виходили, в усіх стадіях кримінального судочинства (ч. 2). Вказаний принцип кореспондує положенням п. 4 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про прокуратуру», і визначає публічний характер діяльності прокурора у кримінальному судочинстві. В силу даної засади прокурор має виявляти та усувати порушення закону під час кримінального провадження, попереджати можливість порушення в подальшому та притягати до відповідальності винних у цьому осіб. При цьому треба враховувати, що прокурор не має адміністративної влади в кримінальному провадженні: коли виникає необхідність притягнути особу до адміністративної, дисциплінарної чи іншого виду відповідальності, то сам прокурор безпосередньо цього зробити не може, а своєю мотивованою постановою порушує відповідне провадження і через компетентні органи вирішує питання про притягнення винуватого до відповідальності [4, с. 180]. Разом з тим, закріплення в КПК вказаного положення фактично визначає прокурора як основного гаранта додержання законності на всіх стадіях кримінального провадження;

3) принцип незалежності прокурора при здійсненні своїх повноважень в кримінальному судочинстві вад будь-яких органів і посадових осіб (ч. 3). Дана засада визначає як процесуальну самостійність прокурора в кримінальному судочинстві, так і його незалежність від інших органів і осіб, що можуть і не бути учасниками кримінального провадження: окремих фізичних чи юридичних осіб, громадських організацій, ЗМІ, тощо;

4) принцип підпорядкування тільки законові і вказівкам Генерального прокурора України (ч. 3). Попри те, що вказаний принцип виступає «зворотним» аспектом незалежності прокурора, він нерозривно пов'язаний із попереднім принципом, оскільки розвиває і доповнює його. Думається, що в цьому контексті до прокурора можна застосувати міркування, висловлені в літературі стосовно принципу незалежності суддів і підкорення їх лише законові [1, с. 32], що незалежність прокурора забезпечується його підкоренням закону, а ігід-

корення закону забезпечує незалежність прокурора від будь-яких внутрішніх чи зовнішніх факторів. Крім того, закріплення цього принципу має на меті уникнення будь-яких проявів свавілля чи суб'єктивізму з боку прокурора в кримінальному провадженні. Вказаний принцип щодо прокурора має значну специфіку, порівняно із судьями, яка, зокрема проявляється в тому, що прокурор має підпорядковуватися не лише вимогам закону, а й вказівкам Генерального (а в широкому розумінні - кожного вищестоящого) прокурора. Тобто, в цьому має конкретний прояв принцип централізації органів прокуратури і підпорядкування нижчестоящих прокурорів вищестоящим, про що йшлося вище. Однак таке підпорядкування не є безумовним, а, в свою чергу, обумовлюється дією принципу законності, в силу якого прокурор, який бере участь у кримінальному провадженні, має підпорядковуватися лише законним вимогам вищестоящого прокурора.

5) принцип обов'язковості законних вимог прокурора для виконання всіма підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами (ч. 4). Вказане положення може розглядатися в якості гарантії реалізації покладених на прокурора завдань і проаналізованих вище принципів, оскільки забезпечує повноваження прокурора примусовою силою держави, надаючи їм імперативного характеру. Його зміст є комплексним: прокурор в кримінальному провадженні наділений широкими повноваженнями владно-розпорядчого характеру по відношенню до органів дізнання та досудового слідства; його вимоги у передбачених законом випадках мають виконуватися іншими учасниками процесу; крім того, вони можуть виходити за межі провадження у кримінальній справі і поширюватися на суб'єктів, які не є учасниками останнього, однак теж мають бути ними виконаними.

Наведені норми стосуються участі прокурора не лише у конкретних стадіях кримінального процесу, а у кримінальному провадженні загалом. Тому вони мають бути доповнені принципом підтримання державного обвинувачення в суді прокурором, що виділяється як конституційна засада судочинства у п. 5 ч. 3 ст. 129 Конституції України. Думається, що ці положення відповідають характерним ознакам принципів кримінального процесу, оскільки є найбільш загальними, вихідними положеннями, відображають панівні в державі політичні та правові ідеї, які стосуються завдань, способу формування і здійснення правосуддя в кримінальних справах; діють у всіх або кількох

стадіях кримінального процесу; їх порушення означає незаконність рішення у справі та обов'язкове його скасування [3, с 29]. Отже, попри те, що вони стосуються окремого суб'єкта кримінального провадження - прокурора, ці положення також мають бути закріплені у новому КПК на рівні засад кримінального провадження.

Використана література:

1. Гринюк В.О. Принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону в кримінальному процесі України: Дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.09. - К., 2004. - 227 с
2. Добровольская Т.Н. Принципи советского уголовного процес-са. Вопросы теории и практики. - М., 1971. - 200 с.
3. Кримінальний процес України: Підручник/ ММ.Михеєнко, В.ТЛор, ВЛЛШибіко. - К.: Либідь, 1992. - 431 с
4. Малога В.І. Принципи організації та діяльності прокуратури України: Дис... канд. юрид. наук /12.00.10. - К., 2002. - 205 с
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. - К., 1994.-236С.
6. Тертишник В. Концептуальна модель системи принципів кримінального процесу // Юридичний вісник України. - 2001. - №5 (1-7 лютого 2001 р.) - С 10.
7. Титов А.М. Основні принципи та особливості участі захисника на досудовому слідстві: Дис.... канд.. юрид. наук /12.00.09. - Донецьк, 2005. - 232 с
8. Якуб МЛ. Демократические основне советского уголовно-процессуального права. - М, 1960.-171 с

А.А. Тогобіцька
науковий співробітник відділу проблем управління
та науково-методичного забезпечення прокурорської
діяльності Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЩОДО ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ

Останнім часом в Україні проблема "рейдерства" набула нових, незвичних раніше форм, та становить реальну загрозу для розвитку

корпоративного сектору вітчизняної економіки, збереження його конкурентних позицій на внутрішньому та світовому ринках.

Сьогодні до схем незаконного поглинання та захоплення підприємств залучилися правоохоронні органи, суди та державна виконавча служба. Як зазначив Президент України Віктор Янукович: "Рей-дерство - наглядний приклад незадовільного стану справ. Тому боротьба з рейдерством - це не виїзд на місце злочину з автоматами й спецназом, а кропітка робота в площині удосконалення чинного законодавства, аналізу економічного підґрунтя діяльності шдприємств-ва-жертви й ситуації на ринку та виявлення і усунення потенційних загарбників" [1].

За даними міжнародних агенцій Україна займає 58 місце з 70 у рейтингу захищеності прав власності. При цьому доля протиправних поглинань сягає 70%. За різними оцінкам в Україні діє щонайменше 35-50 спеціалізованих рейдерських груп, які складаються, у тому числі, з досвідчених юристів та економістів. Кількість захоплень сягає 3000 на рік. Результативність рейдерських атак становить понад 90%. За експертною оцінкою, щорічний обсяг сегмента поглинань і злиттів (без приватизації) становить понад 3 млрд. доларів США [2].

У науковій літературі проблему ш>отидій рейдерству висвітлено у публікаціях В. Авер'янова, П. Андрушка, Ю. Битяка, А. Берлача, В. Колпакова, С. Лопатіна, В. Сташиса, В. Галія, В. Щербини, В. Лисе-нка, С. Анісімова, О. Бслікова, В. Білошапки, А. Тарасова, Н. Яблокова, Н. Гуторової, О. Добронравової, Д. Зеркалова та інших науковців.

Небезпечна динаміка цього явища та заподіяна ним шкода як окремим громадянам, так і економіці країни в цілому, зумовлюють необхідність консолідації зусиль правоохоронних органів у напрямі його протидії. Надзвичайно важливою в цьому аспекті правоохоронної діяльності є роль прокуратури України.

Розпорядженням Генерального прокурора України від 01.08.08 № 57 (зі змінами від 08.06.11) стан прокурорського нагляду за додержанням законодавства, спрямованого на протидію "рейдерству", захист прав громадян та інтересів держави від неправомірних посягань визначено пріоритетним для комплексного опрацювання та використання в гфокурорське>-слвдчій діяльності апарату Генеральної прокуратури України та підпорядкованих прокурорів.

За інформацією Генеральної прокуратури України, за результатами узагальнення стану прокурорського нагляду у цій сфері встановлено, що за рівнем суспільної небезпеки і методами діяльності рейдерство перевищує всі інші види економічних злочинів, оскільки становить загрозу безпеці держави у першу чергу в економічній сфе-